

LAGUTSKOTTETS BETÄNKANDE 23/2010 rd

Regeringens proposition med förslag till lag om upplösning av sambors gemensamma hushåll och om ändring av vissa lagar som har sam- band med den

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 20 april 2010 en proposition med förslag till lag om upplösning av sambors gemensamma hushåll och om ändring av vissa lagar som har samband med den (RP 37/2010 rd) till lagutskottet för beredning.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsråd Salla Lötjönen, justitieministeriet
- lagstiftningsråd Jukka Vanhanen, finansministeriet
- jurist Jaana Tervo, barnombudsmannens byrå
- tingsdomare Sinikka Kannisto, Vanda tingsrätt
- häradsskrivare Matti Virtala, Magistraten i Esbo
- jurist Mikko Horko, Folkpensionsanstalten

- chef för familjefrågor Martti Esko, Kyrkostyrelsen, Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland
- forskningschef Anu Raijas, Konsumentforskningscentralen
- advokat Marjo Kiukkonen, Finlands Advokatförbund
- tingsdomare Hannele Varpila, Finlands domareförening rf
- ombudsman Jorma Tilander, Finlands Juristförbund rf
- generalsekreterare Hannele Varsa, delegationen för jämställdhetsärenden
- professor Eva Gottberg
- professor Urpo Kangas.

Dessutom har skriftligt utlåtande lämnats av

- jämställdhetsombudsmannen
- Södra Österbottens tingsrätt
- Julkiset oikeusavustajat ry.

Dessutom har vicehäradshövding Matti Norri lämnat ett skriftligt yttrande till utskottet.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att det stiftas en lag om upplösning av sambors gemensamma hushåll och att det görs ändringar i ärvdabalkens 8 kap. om bidrag och gottgörelse. Dessutom föreslås nödvändiga ändringar i lagen om skatt på arv och gåva, 10 kap. i rättegångsbalken, lagen om återvin-

ning till konkursbo, lagen om vissa personregister vid magistraterna och lagen om förmyndarverksamhet.

I den föreslagna lagen om upplösning av sambors gemensamma hushåll finns bestämmelser om åtskiljande av sambors egendom och om

eventuell gottgörelse för insatser för det gemensamma hushållet när samboförhållandet upphör. I förslaget definieras sambor som parter i ett parförhållande där parterna bor i gemensamt hushåll. Parterna ska antingen ha bott i gemensamt hushåll i minst fem år eller ha eller ha haft ett gemensamt barn eller ha eller ha haft gemensam vårdnad om ett barn.

Syftet med lagen är inte att jämställa sambor med gifta par. Sambor ska genom avtal kunna avvika från de flesta bestämmelserna i den föreslagna lagen. Sambor ska dock inte på giltigt sätt kunna avstå från sin rätt att kräva åtskiljande av egendom och inte heller från sin rätt att begära förordnande av en skiftesman för att förrätta åtskiljandet.

Enligt förslaget ska vardera sambon behålla sin egendom vid åtskiljandet. En sambo har dock rätt till gottgörelse för sina insatser för det gemensamma hushållet, om sambon under samboförhållandet har hjälpt sin partner att öka dennes tillgångar och ett åtskiljande utifrån ägandeförhållandet skulle leda till att den ena sambon gynnas på bekostnad av den andra. Dessutom före-

slås bestämmelser om förordnande av en skiftesman för att förrätta åtskiljandet av sambornas egendom och för att avgöra anspråk på gottgörelse, om samborna eller en sambo och den andra sambons arvingar inte kan komma överens om saken.

Den föreslagna lagen ska gälla alla parförhållanden, både när parterna är av olika kön och när de är av samma kön. Som samboförhållande betraktas inte ett parförhållande där en part är gift eller partner i ett registrerat partnerskap. Inga formkrav ska gälla för att ett samboförhållande ska uppstå eller avslutas. Däremot ska formkrav som motsvarar arvskifte gälla för åtskiljandehandlingen.

Genom de föreslagna ändringarna av 8 kap. i ärvdabalken kompletteras skyddet för sambor vid upplösning av ett samboförhållande. En sambo får möjlighet till bidrag enligt prövning, vilket ska trygga försörjningen efter den andra sambons död.

Lagarna avses träda i kraft ca tre månader efter det att de har antagits och blivit stadfästa.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmän motivering

Regeringen föreslår särskilda bestämmelser om upplösning av sambors gemensamma hushåll som ska vara tillämpliga när samboförhållandet upphör. Syftet är att den egendom som samborna förvärvat under samboförhållandet ska delas rättvist och att det ska finnas rättsmedel om de inte når samförstånd om hur egendomen ska delas.

I och med propositionen kommer särskilda förmögenhetsrättsliga bestämmelser om samboförhållanden att tas in i lagstiftningen för första gången. Det är alltså fråga om ett principiellt viktigt förslag. Bestämmelserna täcker dock inte in alla aspekter av samboförhållandet, till skillnad från bestämmelserna om gifta par, för de är fokuserade på förmögenhetsrättsliga frågor som uppkommer när samboförhållandet upphör. Med hänvisning till propositionen och övrig utred-

ning anser utskottet att propositionen är behövlig och motiverad. Utskottet tillstyrker lagförslagen med följande anmärkningar och ändringsförslag.

Lagstiftningen om samboförhållanden

Samboförhållanden har snabbt blivit vanligare sedan 1970-talet som en form av parrelation och familjeliv. Enligt Statistikcentralens familjestatistik 2009 var antalet samboförhållanden fler än 310 000, dvs. ungefär 21 procent av alla finländska familjer. Det finns ett eller flera barn i upp till 40 procent av alla sambofamiljer.

En sambo har betydligt svagare rättslig status än en äkta make, för ett samboförhållande utgör ingen grund för rättigheter eller skyldigheter mellan parterna. En sambo har inte giftorätt eller någon annan jämförbar rätt till den andras egendom. En sambo ärver heller inte den andra

parten i samboförhållandet med stöd av lag och har inte på samma sätt som en äkta make rätt att hålla kvarlåtenskap oskiftad i sin besittning. Det är alltså en risk att leva i ett samboförhållande, om samborna har olika stora inkomster och förmögenhet eller om egendomen bara står i den enas namn. När samboförhållandet upphör, blir nämligen ägandeförhållandena avgörande. Sambor har visserligen också nu utan stöd av speciallagstiftning rätt att få en meningskiljaktighet om delning av egendom prövad av domstol. Dessutom kan en sambo med stöd av allmänna civilrättsliga principer och rättspraxis ha rätt till återbetalning av obehörig vinst, om han eller hon genom arbete, investeringar eller på annat sätt har bidragit till den andra sambons förmögenhet utan skälig ersättning.

Med hänsyn till att samboförhållanden är så vanliga och att det också finns barn i många sambofamiljer, anser lagutskottet att det med tanke på klarhet, begriplighet eller förutsägbarhet inte är tillfredsställande att rättsläget bygger på oskrivna allmänna civilrättsliga principer och rättspraxis. Att rättsläget i dag i stor utsträckning stöder sig på oskrivna bestämmelser kan också rent konkret bli en hög tröskel för den svagare parten att göra anspråk på sina rättigheter. Därför behöver rättsläget tydliggöras genom särskilda bestämmelser.

Propositionen går enligt utskottets synpunkt i hög grad ut på att skriva in det förmögensrättsliga rättsläget för sambor i lag. Principen ska fortsatt vara att vardera sambon behåller sin egendom under samboförhållandet och efter det. Dessutom möjliggör lagen explicit gottgörelse av insatser i det gemensamma hushållet enligt dagens generella civilrättsliga principer och rättspraxis när samboförhållandet upphör. Genom särskilda bestämmelser går det dessutom att komplettera dagens rättsläge och förbättra skyddet för den svagare parten i parförhållandet. Bland kompletteringarna och förbättringarna finns en presumtion för samägande av lös egendom, som blir tillämplig om ägandeförhållandena är osäkra, en möjlighet att begära förordnande av en skiftesman för att förrätta åtskiljande av egendom och avgöra anspråk på gottgörelse och

en rätt till bidrag enligt prövning efter den andra sambons död.

Ett samboförhållande kan vara ett genomtänkt val av parterna i ett parförhållande. Tanken kan vara att undvika de rättsverkningar som ett äktenskap för med sig. Därför vill utskottet understryka att den föreslagna lagstiftningen inte kommer att leda till att samboförhållanden kommer att beröras av samma rättsverkningar som äktenskap. Sambor föreslås inte få de starka rättigheter som äkta makar har, såsom giftorätt eller någon annan därmed jämförbar rätt, arvsrätt eller rätt att hålla kvarlåtenskap oskiftad i sin besittning efter den andra sambons död. Det kommer alltså fortfarande att finnas en förmögensrättsligt betydelsefull skillnad i om parförhållandet är ett äktenskap eller ett samboförhållande. Efter reformen kommer äktenskapet fortfarande att ge det bästa och mest omfattande skyddet vid skilsmässa eller en parts död.

De nya bestämmelserna ska tillämpas på kommande samboförhållanden men också retroaktivt på samboförhållanden som har inletts innan lagen träder i kraft. Däremot är de inte tillämpliga på samboförhållanden som redan har upphört när lagen träder i kraft. Med tanke på de retroaktiva effekterna är det viktigt att lägga märke till att förslaget inte innehåller i materiellt hänseende väsentliga förändringar jämfört med nuläget. Dessutom är bestämmelserna till största delen dispositiva, så det är tillåtet att avtala på annat sätt. Om samborna innan lagen träder i kraft har ingått ett avtal om hur egendomen ska delas efter att samboförhållandet har upphört, är avtalet fortfarande giltigt efter att lagen träder i kraft. Sambor kommer genom avtal att kunna ordna allt som gäller egendomen om samboförhållandet upphör, oberoende av att den nya lagstiftningen träder i kraft. Men det går inte att genom avtal på behörigt sätt göra avsteg från de processuella rättigheterna, dvs. rätten att yrka på åtskiljande av egendom eller begära förordnande av en skiftesman. De här rättigheterna skyddar den svagare parten.

Med hänsyn till de nya bestämmelsernas principiella betydelse och retroaktiva effekter ser lagutskottet det som viktigt att gå ut med infor-

mation om reformen på så bred front som möjligt och i god tid innan lagstiftningen träder i kraft.

Definitionen av sambo och samboförhållande

I lagförslaget om upplösning av sambors gemensamma hushåll avses med sambor sådana parter i ett parförhållande som bor i gemensamt hushåll. Parterna ska ha bott i gemensamt hushåll i minst fem år eller ha eller ha haft ett gemensamt barn eller ha eller ha haft gemensam vårdnad om ett barn. Med sambo avses dock inte en person som är gift eller partner i ett registrerat partnerskap. Med samboförhållande avses ett parförhållande mellan sambor.

De nya bestämmelserna ska bara vara tillämpliga på parförhållanden som stämmer överens med definitionerna ovan. Det rådande rättsläget gäller för de parförhållanden som inte fyller kraven. Från förmögenhetsrättslig synpunkt delas samborna alltså in i två kategorier, vilket inte kan ses som ett idealiskt slutresultat med tanke på ett klart och begripligt rättsläge. Utskottet ställer sig ändå bakom förslaget, eftersom de särskilda bestämmelserna om upplösning av gemensamma hushåll med tanke på rättssäkerheten inte behöver och lämpligen inte bör omfatta alla samboförhållanden.

Motiven till propositionen går ganska detaljerat in på vad som avses med definitionerna av sambo respektive samboförhållande. För tydlighetens skull noterar utskottet att kravet på att parterna i ett samboförhållande inte är gifta med varandra eller en tredje part hänger samman med ett behov att se till att de förmögenhetsrättsliga systemen för äktenskap respektive samboförhållande hålls åtskilda. Dessutom omfattas till exempel inte styvfamiljer av lagens räckvidd. Det beror bara på att den ena sambons biologiska barn bor med paret och enligt definitionen ska parterna i samboförhållandet ha gemensam vårdnad om barnet.

Om paret inte har eller inte har haft ett gemensamt barn eller ett barn i gemensam vårdnad, måste paret ha levt i gemensamt hushåll i minst fem år. Utskottet vill hålla fast vid den här tidsgränsen, eftersom lagstiftningen med tanke på

rättssäkerheten inte behöver omfatta kortvariga samboförhållanden eller samboförhållanden på försök. Det som talar för en femårsgräns är att paret vid det laget kan tänkas äga så mycket gemensamt, använda pengar gemensamt och fördela arbetet gemensamt i den mån att de föreslagna bestämmelserna kan betraktas som behövliga.

Det föreslås inte registrering eller något annat formkrav för början eller slutet på ett samboförhållande. Om en av parterna bestrider att samboförhållandet har överskridit tidsgränsen, måste den som åberopar samboförhållandet kunna bevisa motsatsen. Det är inte sannolikt att det kommer att uppstå några stora problem med tolkningen i bevisningsfrågan. I första hand kan man stödja sig på befolkningsdatasystemet och på så sätt få en stark presumtion om hur parterna har bott. Registeruppgifterna ska ändå bara ha instrumentellt värde, så det ska också gå att lägga fram andra bevis på de faktiska omständigheterna. Därför finns det skäl att lyfta fram betydelsen av de faktiska omständigheterna i en bedömning av kraven på samboförhållanden med tanke på att bestämmelserna utgör grund för rättigheter och skyldigheter för sambor. Frågan om bevis på varaktighet och typ av förhållande blir i stor utsträckning beroende av rättspraxis, så utskottet ser det som viktigt att följa upp hur definitionerna av sambo respektive samboförhållande tillämpas och fungerar.

Dessutom påpekar utskottet att lagstiftningen redan innehåller begrepp som äktenskapsliknande förhållande och samboförhållande. Som makar i inkomstbeskattningen betraktas till exempel enligt 7 § 3 mom. i inkomstskattelagen (1992/1535) också personer som under skatteåret fortgående har levat under äktenskapsliknande förhållanden i gemensamt hushåll utan att ingå äktenskap med varandra och som tidigare har varit gifta med varandra eller som har eller har haft ett gemensamt barn. Enligt 5 § i folkpensionslagen (2007/568) avses med samboförhållande att en man och en kvinna som inte är gifta med varandra fortgående lever i gemensamt hushåll under äktenskapsliknande förhållanden.

De definitioner av sambo och samboförhållande som nu föreslås har vissa likheter med definitionerna ovan, men det finns också vissa skillnader. Att definitionerna i lagstiftningen skiljer sig från varandra kan göra det svårare att greppa och förstå en sambos status i olika sammanhang. Men grunderna för skillnaderna är ändå godtagbara, eftersom definitionerna i de olika lagarna är utformade utifrån lagarnas syfte och mål.

Det framgår inte av propositionen vem som avgör om villkoren för ett samboförhållande är uppfyllda om samboförhållandet bestrids när skiftesmannen begärs. Frågan lyder om domstolen ska avgöra det i samband med att begäran görs eller om skiftesmannen är den som avgör efter att ha blivit förordnad. Utskottet noterar att det i rättspraxis finns vissa avgöranden (HD 1979-II-67 och HD 2007:99) där domstolen har ansett att det är skiftesmannen som vid delningen ska avgöra de stridiga frågorna om arvskiftet, till exempel om en person har en rättighet som grundar sig på delägarskap. Domstolen bör alltså i regel inte gå in på de här frågorna när ett förordnande av skiftesman begärs. Enligt utskottets synpunkt talar rättspraxis för att en stridig status som sambo i regel ska avgöras av skiftesmannen, om det inte är så uppenbart om villkoren för status som sambo uppfylls eller inte att tingsrätten kan avgöra frågan redan när den behandlar ansökan om skiftesman.

Detaljmotivering

1. Lag om upplösning av sambors gemensamma hushåll

7 §. *Förrättning för åtskiljande av egendom.* En skiftesman förordnas enligt 2 mom. och åtskiljandet av egendom förrättas i den ordning som föreskrivs om arvskifte. Där hänvisas det till 23 kap. i ärvdabalken. Enligt 4 § 4 mom. i det kapitlet har skiftesmannen rätt att från boets medel erhålla skäligt arvode och ersättning för sina kostnader. Bestämmelsen har i rättspraxis tolkats i fråga om sambor så att dessa personligen står för arvodet till skiftesmannen tillsam-

mans (HD 1985-II-88, HD 1992:47 och HD 2006:21). När frågorna om skiftesmannens arvode och ansvar är generella, går det enligt utskottet att stödja sig på rättspraxis i äktenskapsmål också när det gäller samboförhållanden.

8 §. *Förutsättningar för gottgörelse.* Utskottet gör en språklig precisering i 1 mom. Ändringen påverkar inte den svenska texten.

9 §. *Yrkande på gottgörelse.* Gottgörelse kan enligt 1 mom. avtalas eller yrkas hos den skiftesman som förordnats för att förrätta åtskiljandet av egendom. Om det inte har gjorts någon ansökan om att en skiftesman ska förordnas, får gottgörelse yrkas genom talan i tingsrätten. Vid utskottsbehandlingen väcktes frågan om det överhuvudtaget behöver vara möjligt att få yrkandet på gottgörelse prövat i tingsrätten.

Utskottet anser att det finns fördelar med att förordna en skiftesman i fall där egendomen inte är obetydlig och ägandeförhållandena är komplicerade. Om det finns många stridiga frågor om egendomen bör skiftesmannen lämpligen avgöra dem. Här är modellen med skiftesman flexibel, snabb och kostnadseffektiv. Utskottet ställer sig ändå inte bakom en lösning där det enda parten kan göra oavsett fall är att begära en skiftesman. Det skulle vara ett väsentligt avsteg från nuläget med tanke på att domstolen i dag avgör talan om återvinning av obehörig vinst, som det nu aktuella yrkandet på gottgörelse grundar sig på. Det går till på samma sätt som i äktenskapsmål när det gäller yrkanden på medling i bodelning som förrättats av en skiftesman alternativt avtalats mellan parterna. Utskottet anser att det normalt är domstolens uppgift att avgöra yrkanden på gottgörelse. Om yrkandet avgörs i domstol kan sambon dessutom få offentlig rätts hjälp. Det kan ha stor betydelse för en sambo med små inkomster.

I 3 mom. föreskrivs att även om åtskiljande inte förrättats ska rätten till gottgörelse förfalla senast tre år efter en sambos död eller efter det att samborna varaktigt flyttade i sär. Utskottet anser att det är rätt tidsfrist med hänsyn till att gottgörelsen bygger på återbetalning av obehö-

rig vinst i nuläget, där preskriptionstiden är tre år (4 och 7 § i lagen om preskription av skulder). Men det behöver följas upp om tidsfristen är för lång för att förmögenhetsförhållandena i samboförhållanden ska vara förutsebara.

2. Lag om ändring av 8 kap. 2 och 8 § i ärvdebalken

2 §. Utskottet föreslår att *1 mom.* preciseras med att bidraget kan ges i pengar eller i form av annan egendom eller rätt att använda egendom. Det är redan nu med stöd av lagstiftning och rättspraxis möjligt att ge bidrag i form av rätt att använda egendom. Äkta makar har emellertid så starkt arvsrättsligt skydd att bidrag i form av rätt att använda egendom som går i arv praktiskt taget inte har haft någon betydelse. Med hänsyn till att sambor till skillnad från äkta makar inte har rätt att hålla arvlåtarens kvarlåtenskap oskiftad i sin besittning kan ett bidrag i form av användningsrätt har större betydelse för en sambo. För tydlighetens skull anser utskottet det därför motiverat att möjligheten till bidrag i form av rätt att använda arvlåtarens egendom framgår av lagtexten.

Ett bidrag efter prövning enligt paragrafen får med stöd av det gällande momentet också ges arvlåtarens trolovade. Regeringen föreslår att det föråldrade ordet "trolovade" stryks. Utskottet noterar att det fortfarande finns par som sällskapar på traditionellt vis, förlovar sig och flyttar ihop först efter att de ingått äktenskap. Dessutom är det möjligt att trolovade bor tillsammans utan att stämma överens med definitionerna av sambo och samboförhållande i lagförslag 1, dvs. de har inte bott tillsammans i minst fem år och har inget gemensamt barn. Om den ena avlider innan de ingått äktenskap, blir den efterlevande i de fall som nämns ovan utan möjlighet till bidrag, även om det i enskilda fall vore skäligt och motiverat att den efterlevande får sin försörjning säkrad. Därför tillstyrker utskottet inte propositionen på den här punkten. Även om frågan om trolovades status rent konkret har ganska liten betydelse, vill utskottet framhålla den principiella betydelsen av förlovning och

tryggade villkor för trolovade. En förlovning är ett bevis på att paret har haft för avsikt att ingå äktenskap, som hade inneburit ett betydligt starkare skydd för den efterlevande parten än det föreslagna bidraget.

Således föreslår utskottet att arvlåtarens trolovade ska finnas kvar bland bidragstagarna i enlighet med den gällande lagen. Bidraget beviljas efter prövning, så den trolovade måste på samma sätt som en äkta make i varje fall kunna påvisa att hans eller hennes försörjning har försämrats på grund av arvlåtarens död och att bidraget behövs för att säkra försörjningen. Utskottet ändrar 1 och 4 mom. i paragrafen så att passusen om trolovade finns kvar.

3. Lag om ändring av 11 § i lagen om skatt på arv och gåva

11 §. I det gällande *1 mom.* delas de som får en andel i ett dödsbo in i två kategorier med avseende på arvs- och gåvoskatt. I den första skatteklassen med lindrigare skatt finns enligt 1 punkten arvlåtarens närmaste arvingar och till den andra skatteklassen hör enligt 2 punkten andra släktingar och utomstående. I nuläget hör arvlåtarens trolovade till den första skatteklassen och ska få bidrag enligt 8 kap. 2 § i ärvdebalken. Nu föreslår regeringen att hänvisningen till trolovad i 11 § *1 mom. 1 punkten* ersätts med en hänvisning till sambo på grund av lagförslag 2.

Ovan föreslår utskottet att arvlåtarens trolovade fortfarande ska finnas kvar bland bidragstagarna enligt 8 kap. 2 § i lagförslag 2. Därför föreslår utskottet här att arvlåtarens trolovade ska finnas med bland dem som hör till första skatteklassen enligt den aktuella bestämmelsen. Den gällande regleringen ändras alltså inte i fråga om trolovade och bestämmelsen preciseras med en hänvisning till sambo.

Vid utskottsbehandlingen väcktes frågan om de bidragstagare som avses i 8 kap. 2 § i ärvdebalken hör till första skatteklassen enligt 1 punkten bara i fråga om bidrag eller också med avseende på annat förvärv, om de också får någon annan egendom ur dödsboet till exempel genom testamente. Enligt utredning har bidrag överhu-

vudtaget beviljats mycket sällan. I det typiska fallet har den efterlevandes villkor om möjligt säkrats genom ett ömsesidigt testamente. Det finns ingen vägledning för tolkningen att hämta i beskattningspraxisen för en situation där bidragstagaren utöver bidraget också får medel genom testamente. Eftersom rättsläget alltså lämnar rum för tolkning anser utskottet för rättssäkerhetens skull och med tanke på likabehandling av testamentstagare att 1 punkten lämpligen bör preciseras med att den lindrigare beskattningen bara gäller bidrag. Följaktligen kommer medel som bidragstagaren eventuellt får genom testamente att beskattas enligt 2 punkten och alltså finnas i andra skatteklassen. Eftersom det enligt uppgift inte just alla har förekommit sådana fall, kan preciseringen inte anses ändra nuläget.

När bestämmelsen tillämpas ska uttrycket "upp till det belopp som... har fått i bidrag" tolkas så att om bidragstagaren dessutom får medel genom testamente eller i form av t.ex. livförsäkringsersättning som omfattas av arvsbeskattningen, ska det sammantagna belopp som sambon eller den trolovade har fått i första hand anses bestå av bidrag när arvsskatten räknas ut och arvsskatteskalorna med nedre gränser tillämpas.

Om en sambo till exempel får 30 000 euro i bidrag och dessutom 40 000 euro genom testamente, alltså sammanlagt 70 000 euro, blir arvsskatten på bidraget enligt skatteskalan i första skatteklassen 800 euro, som ska betalas på ett arv om 30 000 euro. På det testamenterade beloppet, 40 000 euro, ska skatten räknas så att den motsvarar skatten i andra skatteklassen på ett belopp om 40 000 euro som läggs på beloppet om 30 000 euro. Skatten på det testamenterade beloppet är alltså skatten i andra skatteklassen på ett arv om 70 000 euro minus skatten i andra skatteklassen på ett arv om 30 000 euro. Då blir skatten på förvärvet genom testamente alltså 10 400 euro. Den sammanlagda skatten blir 11 200 euro.

Regeringen föreslår att 11 § 1 punkten kompletteras med "sambo". Utskottet påpekar att uttrycket "person, som har levat med arvlåtaren under äktenskapsliknande förhållanden" redan används i 3 mom. i samma paragraf. Uttrycket är sammankopplat med begreppet "make" i inkomstbeskattningen (7 § 3 mom. i inkomstskattelagen), som också behandlas ovan i den allmänna motiveringen. I den nu aktuella 11 § används alltså både begreppet "make" enligt inkomstskattelagen och begreppet "sambo" som avses i lagförslag 1. Begreppen överlappar varandra bara till viss del. För att skilja mellan de här begreppen som liknar varandra menar utskottet att 1 mom. 1 punkten behöver preciseras så att den gäller sambor som avses i lagförslag 1 om upplösning av sambors gemensamma hushåll.

Utskottets förslag till beslut

Riksdagen

godkänner lagförslag 4—7 utan ändringar,

godkänner lagförslag 1 enligt propositionen men 8 § med ändringar och

godkänner lagförslag 2 och 3 med ändringar (Utskottets ändringsförslag).

Utskottets ändringsförslag

Lagförslag 1

8 §

Förutsättningar för gottgörelse

(Som i RP. Utskottets ändringsförslag påverkar inte den svenska texten.)

2.

Lag

om ändring av 8 kap. 2 och 8 § i ärvdabalken

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i ärvdabalken (40/1965) 8 kap. 2 § och 8 § 1 mom., sådana de lyder i lag 209/1983, som följer:

8 kap.

Om bidrag och gottgörelse

2 §

Arvlåtares *trolovade*, efterlevande make eller maka i de fall som avses i 3 kap. 7 § eller arvlåtares sambo kan ur kvarlåtenskapen få bidrag *i pengar, i form av någon annan egendom eller rätt att använda egendom* efter vad som bedöms skäligt, om hans eller hennes försörjning har försämrats till följd av arvlåtarens död och bidraget behövs för att trygga försörjningen.

(2 och 3 mom. som i RP)

När bidragsbehovet och bidragsbeloppet prövas ska hänsyn tas till *den trolovades*, den efter-

levande makens, makans eller sambons möjligheter att trygga sin försörjning genom sina egna tillgångar och förvärvsinkomster eller andra inkomster samt till hans eller hennes ålder, parförhållandets varaktighet och andra jämförbara omständigheter.

(5 mom. som i RP)

8 §

(Som i RP)

Ikraftträdandebestämmelsen
(Som i RP)

3.

Lag

om ändring av 11 § i lagen om skatt på arv och gåva

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om skatt på arv och gåva (378/1940) 11 § 1 mom., sådant det lyder i lag 1063/2007, som följer:

11 §

De som får en andel i ett dödsbo hänförs till två skatteklasser som följer:

I. arvlåtarens make eller maka, arvinge i rakt uppstigande eller nedstigande led, makes eller makas arvinge i rakt nedstigande led samt arvlåtarens *trolovade* eller sambo *enligt lagen om*

upplösning av sambors gemensamma hushåll (/) upp till det belopp som sambon eller den trolovade har fått i bidrag enligt 8 kap. 2 § i ärvdabalken, samt

(2 punkten som i RP)

Ikraftträdandebestämmelsen
(Som i RP)

Helsingfors den 12 november 2010

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Janina Andersson /gröna
vordf. Anna-Maja Henriksson /sv
medl. Esko Ahonen /cent
Kalle Jokinen /saml
Oiva Kaltiokumpu /cent
Ilkka Kantola /sd

Sampsa Kataja /saml
Jari Larikka /saml
Tero Rönni /sd
Mauri Salo /cent
Kari Uotila /vänst
Mirja Vehkaperä /cent.

Sekreterare var

utskottsråd Marja Tuokila.

RESERVATION

Motivering

Äktenskap och registrerade partnerskap är lagfästa institutioner. Genom propositionen med förslag till lag om upplösning av sambors gemensamma hushåll vill regeringen också lagstifta om förmögenhet i oregistrerade samboförhållanden. Framöver kommer det att finnas samboförhållanden av tre olika typer. På en del kommer lagstiftningen om upplösning av gemensamma hushåll att vara tillämplig. På andra samboförhållanden kommer lagen inte att tillämpas, eftersom parterna inte uppfyller lagens krav på sambor. I den tredje kategorin finns sambor som lagstiftningen inte tillämpas på eftersom de har meddelat att de inte omfattas av regleringen. Enligt motiven till propositionen är syftet att förtydliga och förbättra sambors villkor när samboförhållandet upphör. Ett så komplicerat system kommer inte att tydliggöra rättsläget utan snarare ge upphov till osäkerhet om de ekonomiska relationerna mellan människorna.

Samboförhållanden är en vanlig form av parförhållande. År 2008 byggde 21 procent av alla familjer på ett samboförhållande. Trots det har tvistemål om upplösning av samboförhållanden behandlats i domstolarna bara i obetydlig utsträckning. Enligt propositionen behandlade Helsingfors hovrätt bara 73 tvistemål mellan sambor från 1986 till mars 1998. Det visar att

förmögenhetsrättsliga oklarheter är sällsynta. Förmögenhetsrättsliga frågor som gäller samboförhållanden avgörs enligt samma generella principer som för förmögenhetsförhållanden mellan människor som är främmande för varandra. Enligt förslaget ska lagen befästa dagens rättspraxis. Sambor har visserligen redan utan stöd av speciallagstiftning rätt att få en meningsskiljaktighet om delning av egendom prövad av domstol. Dessutom kan en sambo med stöd av allmänna civilrättsliga principer och rättspraxis ha rätt till återbetalning av obehörig vinst, om han eller hon genom arbete, investeringar eller på annat sätt har bidragit till den andra sambons förmögenhet utan skälig ersättning. Då väcks frågan varför det måste stiftas en lag som befäster det rådande rättsläget. Sambor har medvetet velat ha ett parförhållande som inte är bindande på samma sätt som äktenskap. Sambor vill inte ha de rättsverkningar som uppstår i och med ett äktenskap. Äktenskap betraktas av goda skäl som ett betydelsefullt åtagande. Lagstiftningen ska inte ge en bild av att man inte behöver gifta sig för att få rättsligt skydd.

Förslag

Vi föreslår

att lagförslagen förkastas.

Helsingfors den 12 november 2010

Esko Ahonen /cent
Oiva Kaltiokumpu /cent

Mauri Salo /cent
Mirja Vehkaperä /cent